

УДК 65.01

ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Цемашко Ю.С.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

У статті досліджено поняття «ефект» та «результат». Узагальнено підходи науковців щодо визначення економічних категорій, таких як економічний ефект, економічний результат. Досліджено особливості економічних результатів з урахуванням сучасних умов господарювання. Виокремлено розбіжність між економічними та фінансовими результатами діяльності підприємства. Виокремлено вектор подальших досліджень з даної проблематики.

Ключові слова: ефект, результат, економічний результат, економічний ефект, економічна ефективність.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна, як і більшість постсоціалістичних країн, перебуває у стані переходу до постіндустріальної економіки, тоді як розвинені країни удосконалюють створені ними основи нової епохи. Поглиблення явищ інтеграції та глобалізації, динамічний розвиток та трансформаційні процеси змушують підприємства, що спираються на традиційні моделі ведення бізнесу часів індустріалізму потерпати у сучасному світі інтелектуальних ресурсів. Сьогодні результати діяльності підприємств формуються під впливом багатьох факторів, які є відображенням сучасних реалій та відповідають викликам нової економіки. Проте серед науковців і сьогодні немає чіткої згоди у трактуванні поняття «економічні результати», що говорить про те, що ця категорія недостатньо вивчена та у більшості випадків отожднюється з фінансовими результатами.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблеми формування та оцінки економічних результатів діяльності підприємств висвітлені у працях багатьох видатних вчених, таких як П. Друкер, Д. Скотт Сінк, Т. Гілберт, Г. Кокінз, С. Покропивний, О.І. Олексюк, С.В. Мочерний, Д.Л. Волков, Н.Т. Примачев, В.А. Курський, С.А. Агарков, І.В. Васильєва, О.В. Белоєдова, Л.М. Зарецька, В.Л. Іноземцев, Л.Г. Мельник, М.І. Арик.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на вагомий внески науковців у дослідженні результатів діяльності

підприємств, категорія економічних результатів потребує вивчення через вагомий розбіжності поглядів, а також підміною понять у науковій літературі.

Постановка завдання. Саме результати підприємства як найкраще характеризують його діяльність у ринковому середовищі господарювання. Тому для складання довгострокових стратегічних планів необхідно використовувати таку логіку формування економічних результатів діяльності підприємства, що відповідатиме сучасним реаліям.

Отже, ефективність стратегії та функціонування підприємства залежить від правильності інтерпретації та вимірювання «економічних результатів», а також процесу їх формування. Відповідно необхідне правильне сприйняття та трактування цього поняття, що і обумовлює удосконалення теоретичного та методичного інструментарію інтерпретації та аналізу економічних результатів діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі вкрай рідко зустрічаються трактування саме економічних результатів, проте часто зустрічаються категорії, що отожднюються з цим поняттям, найбільш поширеними є: «ефект», «результат», «економічний ефект», «економічна ефективність» тощо.

Джерело [21] вказує на те, що результат – кінцевий наслідок послідовності дій. Можливі результати містять перевагу, незручність, вигоду, збитки, цінність і перемогу. Результат є етапом діяльності, коли визначено наявність переходу

якості в кількість і кількості в якість Категорія «результат» не є вузько специфічною та не обмежується використанням лише в економіці, наприклад [21]:

- в математиці – остаточне значення обчислення (наприклад, арифметичної операції), функції або статистичного виразу;
- в комп'ютерних науках – значення, що повертається функцією, стан системи або список записів, що відповідають запиту (наприклад пошук в Інтернеті);
- в науці – підсумок експерименту або моделі;
- в теорії ймовірності – елементарна подія;
- в економіці та бухгалтерії – прибуток або збиток за певний період.

За лінгвістичними словниками [6], категорія результат – наслідок чого-небудь, кінцевий висновок, підсумок, розв'язка, кінець справи, при цьому ефект частіше за все виражається через результат. Ефект – результат якихось дій, діяльності, наслідок яких-небудь причин [22]. Автори роботи [15] спільні у думці, що «ефект» – результат, наслідок якої-небудь дії, який вимірюється в матеріальному, грошовому або соціальному вираженні як різниця між результатами і витратами, пов'язаними з отриманням цього результату. В.М. Ячменьова ж ідентифікує категорію «ефекту» як корисний результат виражений у вартісній оцінці [20], яка тим самим відноситься до числа науковців, що ототожнюють поняття «ефект» та «результат», виражаючи одне через інше.

Існує також думка, що ефект – це результат, що досягається за рахунок здійснення різних видів діяльності або проведення окремих заходів і операцій [3, с. 380-381]. До того ж, автор зазначає, що ефект може виражатись у додатковій сумі отриманого валового або чистого доходу; у розмірі зниження витрат; в отриманні додаткового балансового (валового), маржинального або чистого прибутку; у сумі приросту ринкової вартості підприємства, у розмірі чистого грошового потоку тощо. С. Л. Соркін визначає ефект як кінцевий результат, що може вимірюватись сумою прибутку, доданої вартості, економією ресурсів (витрат) як сукупних, так і окремих елементів [17, с. 13].

Е.І. Бочкарева вважає що, синонімом терміну «результат» є термін «ефект»: «ефект» означає результат, наслідок певних причин, дій. Ефект вимірюється у матеріальному, соціальному і грошовому вираженні. Він може оцінюватись обсягом додатково виробленої продукції, показниками поліпшення здоров'я населення [4].

Досить часто «ефект» визначається авторами через «результат». Виявляє часткову взаємозамінність понять «ефект» та «результат» д.е.н. О.І. Олексюк: «Концептуальною відмінністю між поняттями «результат» та «ефект» є його здатність урахувати за модулем цільову користь позитивних і негативних ефектів протягом часу, при цьому під «ефектом» він розуміє цілеспрямовану чи спонтанну зміну, яка прямо чи опосередковано пов'язана з реалізованою дією (операцією), а під «результатом» – продукти, капітальні активи, послуги, які виступають наслідком дій (заходів) по розвитку [14]».

Л.І. Лопатников виокремлює наступні тлумачення терміну «результат»:

- виміряний чи оцінений обсяг продукції, виготовленої в процесі функціонування системи;
- різниця між корисною частиною випуску системи – її продуктом і витратами ресурсів на його виготовлення;
- задоволення суспільних потреб у тих чи тих благах, тобто збільшення сукупної суспільної корисності [11].

На думку Р. Дафта результат характеризується виконанням поставлених перед підприємством цілей шляхом ефективного і продуктивно-го використання ресурсів [7].

Автори робіт [5, 15, 16, 20] схильні до вираження поняття «ефект» через «результат»:

- Ефект – результат, наслідок яких-небудь дій [16];
- Ефект – корисний результат виражений у вартісній оцінці [20];
- Ефект – це результат, наслідок яких-небудь причин, дій, господарських заходів (уведення нової техніки та інвестиційних проєктів, реалізація господарського рішення, здійснення природоохоронних заходів, проведення соціальних заходів) [5].

– Ефект – результат, наслідок якої-небудь дії, який вимірюється в матеріальному, грошовому або соціальному вираженні як різниця між результатами і витратами, пов'язаними з отриманням цього результату [15].

Результат – це певний остаточний наслідок певного послідовного переліку дій. Він може бути вимірюваним, а може мати абстрактний характер. З економічної точки зору додаються такі поняття як «економічний ефект» та «економічний результат». Погляди науковців на поняття «економічний ефект» також є досить неоднозначними. Л.І. Лопатников зазначає, що економічний ефект – це різниця між результатами економічної діяльності і витратами, понесеними для їх отримання і використання [11].

Е. І. Бочкарева наводить таке тлумачення економічного ефекту: «Економічний ефект – виражений у вартісній формі результат господарських заходів». Також автор додає, що на рівні підприємства він може характеризуватись зростанням прибутку, приростом заробітної плати, заощадженням сировини, енергії, матеріалів тощо. Ефективність визначається відношенням ефекту до витрат, що забезпечили його отримання [4]. Досить поширеним є визначення науковця С.В. Мочерного. Він визначив економічний ефект як корисний результат економічної діяльності, що вимірюється як різниця між грошовими доходами від такої діяльності та грошовими витратами на її здійснення [12]. При цьому автор виділяє, що у разі перевищення доходів над витратами отримуємо позитивний ефект; витрат над доходами – негативний. Під поняттям «економічний ефект» також розуміють наслідки впливу певного економічного процесу, впливу окремих структурних елементів на результативність функціонування економічної системи. Якщо результати економічної діяльності впливають на соціальні, правові, політичні, національні процеси, виникає соціально-економічний ефект. Розрізняють річний економічний ефект, інтегральний (враховує результати за кілька років) та чистий (зіставляються лише чисті доходи – з урахуванням сплати податків тощо) [12, с. 217].

Вдало визначають поняття «економічний ефект» у фінансово-економічному словнику, як результативність економічної діяльності, реалізації економічних програм та заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату [9].

Більшу увагу, на наш погляд, варто приділити саме поняттю «економічні результати». Воно є менш дослідженим та дискусійним, а з огляду на те, що сьогодні економіка диктує нові умови, його чітка та актуальна ідентифікація є необхідною. На думку науковців [18], під час економічного оцінювання діяльності підприємства економічними результатами є такі величини: прибуток, приріст власного капіталу та ринкової вартості підприємства [18]. Така класифікація результатів діяльності підприємства також передбачає, що прибуток є одним із видів економічного результату. Крім цього, як вважає В. Я. Нусінов, прибуток враховує вплив майже всіх факторів, які характеризують діяльність підприємства з різних сторін. Тому, на думку науковця, відповідно прибуток є ключовим узагальнюючим показником економічних результатів [13, с. 8]. Частково можна погодитись з цими твердженнями, проте вище наведені категорії є далеко невичерпною характеристикою економічних результатів діяльності підприємства, що власне і є підтвердженням факту ототожнення економічних результатів з фінансовими.

Т. Б. Бердникова вважає, що основними економічними результатами фінансово-господарської діяльності підприємства є об'єм виробленої та реалізованої продукції, валовий дохід, прибуток, вартість майнового комплексу підприємства. Автор наголошує на тому, що економічні результати діяльності підприємства залежать від конкурентоспроможності, затребуваності його продукції (робіт, послуг), рівня рейтингу, ділової активності та ділової репутації [2]. Економічні результати підвищення ефективності використання ресурсів виражаються в зростанні прибутковості [8, с. 30].

Більш докладним визначенням економічних результатів є їх характеристика відповідно до підходів, представлена науковцем Н.В. Шевчук [19]:

1. Підходи, що базуються на бухгалтерських оцінках. При цьому результати характеризуються системою показників, серед яких: операційний прибуток, чистий прибуток, рентабельність активів, рентабельність продаж, операційний грошовий потік, чистий грошовий потік, остаточний прибуток (RI), остаточний чистий прибуток (RE), остаточний операційний прибуток (ReOI), додана економічна вартість (EVA).

2. Підходи, що базуються на грошових потоках. При цьому результати характеризуються системою показників, серед яких: грошова рентабельність інвестицій (CFROI), остаточний прибуток, який базується на ринкових вартостях (RImv), додана акціонерна вартість (SVA), додана грошова вартість (CVA).

3. Підходи, що базуються на ринкових оцінках. При цьому результати характеризуються системою показників, серед яких: загальна акціонерна віддача (TSR), загальна віддача бізнесу (TBR).

Зважаючи на те, що результати діяльності підприємства, як відомо, формуються у ланцюгу: ресурси – процес – результати, ресурсне забезпечення відіграє важливу роль. З огляду на сучасні умови та спираючись на поділ ресурсів автора роботи [10] на традиційні та стратегічні, пріоритетної ролі набувають стратегічні ресурси. М.І. Іщенко зазначає, що традиційні ресурси є сукупністю матеріальних, фінансових і трудових ресурсів і характеризуються, як правило, матеріальними або фінансовими потоками і запасами у той час, коли стратегічним ресурсам притаманний здебільшого нематеріальний характер. Автор також додає, що стратегічні ресурси, на відміну від традиційних, не можуть бути повністю витраченими у процесі операційної діяльності, оскільки мають здатність прирощувати себе кількісно і/або якісно [10]. Дж. Барні також звертає увагу на те, що саме стратегічні ресурси забезпечують довгострокове зростання фінансово-економічних результатів і виокремлює наступні їх особливості: цінність, рідкість, неможливість точної імітації [1].

Економічний результат – це кількісний чи якісний наслідок певного процесу створення цінності. Він може бути виражений кількісно, наприклад у вигляді прибутку, рентабельності, доданої вартості та ін., проте може бути і певною якісною абстрактною величиною, яку неможливо кількісно оцінити у звичних нам величинах. Наприклад, досвід, знання, вміння та навички, які працівники отримали у процесі формування економічних результатів – це також результати. Сьогоднішні постіндустріальні умови, де панують знання, інформація, навички, компетенції диктують нове розуміння економічного результату. На підприємствах поглиблюється явище турботи, піклування про працівника та вкладання коштів у так звану робочу силу. Менеджери намагаються слідувати за емоційним фоном у колективі, сприяють його покращенню. Запорукою підвищення ефективності функціонування підприємства є самореалізований, освічений, навчений за останнім словом технічного, інформаційного прогресу, задоволений роботою та кліматом у колективі «працівник». Рушійною силою успіху сьогодні є сукупність розуму, інтелекту, прагнення, знань та технологій у людині.

Висновки та подальші дослідження. Результати діяльності підприємства – найкраще відображення того, наскільки ефективно воно працює у ринковому середовищі. Економічні результати є центром обговорень та дискусій. Сучасний етап розвитку світової та вітчизняної економіки передбачає панування суспільства, заснованого на знаннях, де рівень соціального і економічного розвитку країни визначається наукомісткими технологіями, інноваційною спрямованістю і рівнем інтелектуального розвитку суспільства. Тому економічний результат не обмежується його фінансовим проявом. Це категорія набагато ширша, а в сьогоднішніх умовах набуває також абстрактного характеру, що характеризується інформацією, знаннями та компетенціями людини. В подальшому необхідним є дослідження процесу формування економічних результатів, а також моделі їх оцінювання.

Список літератури:

1. Barney J. Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view / J. Barney // *Journal of Management*. – 2001. – № 27. – P. 643-650.
2. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Татьяна Борисовна Бердникова. – Москва: ИНФРА-М, 2001. – 215 с.
3. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К.: «Ника-Центр», 1998. – 480 с. – Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 1.
4. Бочкарева Е. І. Методичні підходи до оцінювання економічних результатів на підприємствах малого бізнесу / Е. І. Бочкарева // *Моделювання регіональної економіки*. – 2013. – № 1. – С. 156-164. – [Режим доступу]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2013_1_19
5. Градобоев Е. В. Особенности оценки эффективности деятельности промышленных предприятий: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. экон. наук / Е. В. Градобоев. – Иркутск, 2009. – 24 с.
6. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. [Режим доступу]: <http://dal.sci-lib.com/>
7. Дафт Р. Менеджмент: пер. с англ. / Ричард Дафт. – 6-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2007. – 864 с.
8. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: монографія / Олена Іванівна Драган. – Київ: ДАККіМ, 2006. – 160 с.
9. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
10. Іщенко М. І. Модель оцінки ресурсного забезпечення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства / М. І. Іщенко // *Стратегія економічного розвитку України*. – 2013. – № 33. – С. 220-228. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2013_33_35
11. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь: Словарь современной экономической науки / Леонид Исидорович Лопатников. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: Дело, 2003. – 520 с.
12. Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності. – К.: Академія, 2005 р., 280 с.
13. Нусінов В. Я., Темченко А. Г., Кругла Н. М., Нусінова О. В. Оцінка економічних результатів діяльності гірничо-збагачувальних підприємств [Текст]: Монографія. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – 188 с.
14. Олексюк О. І. Економіка результативності діяльності підприємства: монографія / О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 362 с.
15. Падерин И. Д. Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия / И. Д. Падерин // *Вісник Академії економічних наук України*. – 2003. – № 1. – С. 89-95.
16. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства» / О. М. Рац // *Економічний простір: зб. наук. праць*. – № 15. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 275-285.
17. Соркин С. Л. Эффективность внешнеэкономической деятельности: понятие, измерение и оценка: моногр. / С. Л. Соркин. – Гродно: ГрГУ, 2011. – 130 с.
18. Турило А. М., Зінченко О. А. Фінансово-економічні аспекти оцінки результатів і ефективності діяльності підприємства / А. М. Турило, О. А. Зінченко // *Фінанси України*. – 2008. – № 8. – С. 35-44.
19. Шевчук Н. В. Эффективность ресурсного обеспечения деятельности предприятий: проблемы оценивания [Электронный ресурс] / Н. В. Шевчук // *Ефективна економіка*. – 2010. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=282>
20. Ячменьова В. М. Эффективность управления деятельностью промышленного предприятия та диагностика загроз: монографія / В. М. Ячменьова, М. В. Височина, О. Й. Сулима. – Сімферополь: ВД АРІАЛ, 2010. – 472 с.
21. Визначення поняття «результат». [Електронний ресурс] / Wikipedia. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
22. Визначення поняття «результат». [Електронний ресурс] / Словарь иностранных слов. Режим доступу: <http://www.megaslov.ru>

Цемашко Ю.С.Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ****Аннотация**

В статье исследованы понятия «эффект» и «результат». Обобщены подходы ученых к определению экономических категорий, таких как экономический эффект, экономический результат. Исследованы особенности экономических результатов с учетом современных условий хозяйствования. Выделены расхождение между экономическими и финансовыми результатами деятельности предприятия. Выделен вектор дальнейших исследований по данной проблематике.

Ключевые слова: эффект, результат, экономический результат, экономический эффект, экономическая эффективность.

Tsemashko J.S.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ECONOMIC RESULTS OF COMPANY**Summary**

The article explores the concept of «effect» and «result». Generalized approaches to determining the scientists' economic categories, such as the economic impact, the economic result. The features of economic performance, taking into account current economic conditions. Highlighted the discrepancy between the economic and financial results of the company. Isolated vector for further research on this issue.

Keywords: effect, result, economic result, economic benefits, economic efficiency.